

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ. ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 37.091.33:355

DOI: 10.37026/2520-6427-2021-106-2-132-136

Галина КОРИЦЬКА,

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філософії
та суспільно-гуманітарних дисциплін
КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID:0000-0002-6197-8067
e-mail: kabinetzp@gmail.com

Віктор КОРИЦЬКИЙ,

старший викладач кафедри
теорії й методики виховання
КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID:0000-0002-2431-4659
e-mail: korizkijv@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»

***Анотація.** У статті проаналізовані загальні можливості використання технології змішаного навчання на уроках предмета «Захист України» в умовах пандемії. У контексті означеної проблеми змішане навчання визначено як невідворотний процес у шкільній освіті в умовах надзвичайних ситуацій. Схарактеризовано протиріччя й переваги цієї форми навчання щодо створення освітніх середовищ, які забезпечують викладання предмета на інноваційних засадах й орієнтовані на освітній продукт і кінцевий результат. Окреслено процес застосування таких видів діяльності здобувачами освіти, які будуть спроможними реалізувати завдання, визначені*

Державним стандартом, Концепцією національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Підкреслюється, що викладання предмета на засадах змішаного навчання забезпечуватиме спрямованість освітнього процесу на взаємодію й ефективний розвиток особистості, партнерство й рівність у спілкуванні, формуватиме здібності як до колективної діяльності, так і до самоосвіти, сприятиме підвищенню пізнавального інтересу до предмета і створенню ситуації успіху.

***Ключові слова:** змішане навчання, предмет «Захист України», професійна компетентність, інноваційні технології, протиріччя.*

Halyna KORYTSKA,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Head of the Department of Philosophy
and Social Sciences and Humanities,
Communal institution
«Regional Institute
postgraduate pedagogical education»
Zaporizhzhia regional council,
Zaporizhzhia, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6197-8067
e-mail: kabinetzp@gmail.com

Victor KORYTSKY,

Senior lecturer of the department
theories and methods of education
«Regional Institute
postgraduate pedagogical education»
Zaporizhzhia regional council,
Zaporizhzhia, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2431-4659
e-mail: korizkijv@gmail.com

USE OF OPPORTUNITIES OF MIXED LEARNING TECHNOLOGY IN LESSONS OF THE SUBJECT «DEFENSE OF UKRAINE»

Abstract. *The article considers the general possibilities of using blended learning technology in the lessons of the subject «Defense of Ukraine» in a condition of pandemic. In the context of this problem, blended learning is defined as an inevitable process in school education in emergency situations.*

The contradictions between the level of digital competence of teachers, students and their readiness to use technology are characterized; between providing access to e-learning and the quality of communication; between the organizational form of studying the subject «Defense of Ukraine» and national requirements in terms of anti-epidemiological measures; between meeting the individual needs of students and the requirements of the curriculum; between the use of health and distance learning technologies, e-learning; between the lack of a holistic system of psychological and pedagogical, sanitary and hygienic norms and ensuring the implementation of program requirements.

Its advantages are outlined: creation of educational environments that provide teaching the subject on an innovative basis, using technologies that focus on the educational product and the end result; in the application of such activities of students who will be able to implement the tasks defined by the State Standard, the Concept of national-patriotic education of children and youth. Teaching the subject on the basis of blended learning will ensure the focus of the educational process on the interaction and effective development of the personality of teachers and high school students, partnership and equality in communication, will form the ability to both collective action and self-education; will help to increase cognitive interest in the subject and create a situation of success.

Key words: *blended learning; subject «Defense of Ukraine»; professional competence; innovative technologies; contradiction.*

Постановка проблеми. Організація змішаного навчання – це складний процес, що вимагає серйозного осмислення, узгодження дій усіх його суб'єктів. Події, спричинені «COVID – 19», стали викликом для світової спільноти, адже довелося миттєво змінювати стиль життя та навчання. У зону ризику потрапила й освіта, яка, на нашу думку, не була готова до реалізації завдань в умовах пандемії. Організація змішаного навчання вимагала добору таких інструментів, які б забезпечували якісне здобуття освіти, створення такого навчального середовища, в якому могли б взаємодіяти вчитель – учень – батьки. У зв'язку з цим виникли проблеми із технічними можливостями як для педагога, так і здобувача освіти, відсутністю якісного інтернет-зв'язку, цифровою некомпетентністю, особливостями у викладанні певних предметів тощо.

У зону дискомфорту потрапили й учителі, які викладають предмет «Захист України», адже формування в учнівської молоді життєво необхідних знань, умінь і навичок щодо захисту України та дій в умовах надзвичайних ситуацій, спричинених пандемією, стали викликом

як для наставника, так і для старшокласників (Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти, 2020, с. 2). Сучасний учитель, який повинен бути готовим до глобальних змін, володіти певними як предметними, так і фаховими компетентностями, став заручником технологій, інноваційних форм та підходів до навчання в нестандартних умовах.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Досліджуючи процес використання змішаної форми навчання здобувачів освіти в умовах пандемії, відзначаємо, що це питання є досить актуальним. Аналіз праць учених свідчить, що об'єктом наукових розвідок є загальні теоретико-практичні, інноваційні педагогічні підходи до застосування змішаного навчання (В. Биков, В. Кухаренко, Н. Морзе, К. Осадча, С. Семеріков та інші). Упровадження змішаних форм навчання в освітній процес обґрунтовано у працях В. Кухаренка, О. Рафальської, Н. Рашевської, О. Спіріна, Ю. Триуса та інших.

Однак сьогодні недостатньо висвітлено підходи до використання можливостей технології змішаного навчання з метою організації освітнього процесу, зокрема на уроках предмета «Захист України». У публікації спробуємо виокремити основні підходи до навчання в умовах надзвичайної ситуації, спричиненої «COVID – 19».

Мета статті полягає в обґрунтуванні використання можливостей технології змішаного навчання на уроках предмета «Захист України» в умовах пандемії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освітній процес, що на сучасному етапі зазнає глобальних змін, поряд із кращими традиційними надбаннями акумулює інноваційні підходи до навчання, завдяки яким методики викладання предмета також зазнають відповідних модифікацій.

Шкільна освіта поповнюється науковими розвідками, які виводять навчання на новий, якісний рівень. Домінантою в модернізованому освітньому процесі стає активне використання технологій дистанційного, електронного, змішаного навчання, що впливають на методику викладання предмета, оновлення засобів, розробку та застосування на уроках ефективних методів і прийомів. Такий підхід передбачає можливість самореалізації та саморозвитку особистості, набуття нею як фахових, так і предметних компетентностей.

На думку сучасних дослідників, «змішане навчання є підходом, педагогічною й технологічною моделлю, методикою, що поруч із онлайн-технологіями спирається також і на безпосередню взаємодію між студентами та викладачами в аудиторії» (Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти, 2020, с. 22). Науковиця Т. Шроль схарактеризувала означений тип навчання «як цілеспрямований процес формування професійної ІКТ-компетентності майбутніх учителів в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного і мобільного

навчання при наявності самоконтролю студентом часу, місця, маршруту і темпу» (2016, с. 167).

У контексті досліджуваної проблеми змішане навчання ми визначаємо як невідворотний процес у шкільній освіті в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема пандемії, що базується на використанні як традиційних, так й інноваційних технологій. Поділяємо думку, що «змішане навчання – це освітня технологія, в рамках якої особа, яка навчається, отримує знання, набуває навичок та формує компетентності як самостійно онлайн, так й очно з учителем та іншими учасниками процесу навчання. Такий підхід дає можливість контролювати час, місце, темп та шлях опанування навчальним матеріалом» (Барна, 2016, с. 26).

Проведення уроків предмета «Захист України» в умовах пандемії призводить до виникнення певних протиріч між:

- рівнем цифрової компетентності вчителя-предметника, його готовності до використання технологій та рівнем готовності старшокласників;
- наданням доступу до електронного навчання, з одного боку, й наявністю мережі інтернет, швидкістю зв'язку – з іншого;
- організаційною формою (уроком) вивчення предмета «Захист України» в закладах загальної середньої освіти, що починається з шиккування, виконання гімну України, перевірки готовності класу до уроку (авт. – відповідно до Програми «...стройова підготовка проходить під час уроку, а також у вигляді стройових тренажів на початку уроку тривалістю 3–5 хвилин» (Навчальна програма для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти, 2020, с. 4)) й загальнодержавними вимогами в розрізі протиепідеміологічних заходів;
- забезпеченням індивідуальних потреб здобувачів освіти й вимогами навчальної програми;
- застосуванням здоров'язберігальної технології та технологій дистанційного й електронного навчання;
- відсутністю цілісної системи психолого-педагогічних, санітарно-гігієнічних норм і забезпеченням реалізації програмових вимог.

Вважаємо, що знання й розуміння окреслених вище суперечностей сприятиме вдосконаленню освітнього процесу й на належному рівні забезпечить реалізацію навчальних і виховних завдань із предмета, зокрема ознайомлення учнівської молоді з основами нормативно-правового забезпечення захисту України, цивільного захисту населення та особистої безпеки людини; усвідомлення здобувачами освіти свого обов'язку щодо захисту України в разі виникнення загрози незалежності та територіальній цілісності держави; набуття знань про функції Збройних сил України та інших військових формувань, їхні характерні особливості; засвоєння основ захисту України, цивільного захисту населення, домедичної допомоги; здійснення психологічної підготовки учнівської молоді до захисту України; підготовка учнів до захисту України, професійної орієнтації молоді до служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством, до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки й безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного й воєнного часу (Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти, 2020, с. 2).

Попри наявні суперечності щодо впровадження змішаного навчання у шкільну освіту варто виокремити й певні позитивні складові.

По-перше, створюються освітні середовища, які забезпечують викладання предмета «Захист України» на засадах інноваційного бачення.

По-друге, акцентується увага на важливості технологічного підходу до викладання, що забезпечує застосування сукупності технологій (традиційна, електронна, дистанційна), орієнтованих на гарантований комплексний освітній продукт і заданий кінцевий результат.

По-третє, компетентнісно-діяльнісний підхід в умовах змішаного навчання стимулює вчителя до використання системи методів (практичні, репродуктивні, проблемні, пошукові, наочні тощо). Зауважимо, що завдання педагога полягатиме у виборі оптимальних методів навчання; забезпеченні доцільності поєднання своїх дій та дій старшокласників на певному етапі уроку; застосуванні таких видів їхньої діяльності, що сприятимуть реалізації завдань, визначених Державним стандартом, Концепцією національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Наприклад, використання проблемного, пошукового, наочного методів рекомендуємо під час вивчення таких розділів Програми предмета «Захист України», як «Основи національної безпеки України», «Збройні сили України на захисті Вітчизни» (для юнаків) та «Основи медичних знань і домедичної допомоги», «Основи цивільного захисту» (для дівчат).

По-четверте, зазнають певних модифікацій і дидактичні принципи, які сприяють оновленню змісту освіти, реалізації основних її завдань. Найбільш дієвими в умовах змішаного навчання є принципи діяльності, цілісності, психологічної комфортності, варіативності, креативності.

По-п'яте, впроваджуючи викладання на засадах змішаного навчання, зауважимо, що воно ґрунтується на засадах компетентнісного й діяльнісного підходів та забезпечує спрямованість освітнього процесу на взаємодію й ефективний розвиток особистості педагога та здобувачів освіти; партнерство й рівність у спілкуванні; розвиток умінь і навичок застосовувати на практиці здобуті знання; успішну адаптацію старшокласника в соціумі; формування здібностей як до колективної діяльності, так і до самоосвіти.

По-шосте, аналізуючи особливості впровадження змішаного навчання на уроках предмета «Захист України», ми дійшли висновку, що таке застосування стимулює старшокласників до підвищення пізнавального інтересу до предмета, сприяє створенню ситуації успіху, дозволяє проявити себе в новій ролі й формує навички самостійної продуктивної діяльності.

По-сьоме, простежується готовність учителя до діяльності в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема пандемії. Педагоги готові до застосування таких засобів навчання, які сприятимуть створенню інтелектуального продукту, що розвиватиме розумову й пізнавальну активність суб'єктів освітнього процесу.

Виокремимо особливості викладання предмета «Захист України» в умовах змішаного навчання, що передбачає виконання такого блоку занять,

як навчально-польові (навчально-тренувальні) збори. Вони проводяться з метою практичного закріплення рівня знань, умінь та навичок учнів у 11 (10) класі наприкінці навчального року на базах військових частин, лікувально-оздоровчих установ, базових навчальних закладів.

Зазначені вище види занять є обов'язковими, їх ключовим компонентом є виконання бойових стрільб та закріплення практичних навичок із тактичної, прикладної фізичної підготовки й тактичної медицини. Із метою реалізації цієї складової Програми необхідним є дотримання правил безпеки, чіткої організації занять, які регламентуються військовими статутами та інструкціями. Відповідальність за дотримання старшокласниками на заняттях певних вимог покладатися на вчителя (військового керівника) та відповідальної особи від навчального закладу (педагога). В умовах пандемії необхідно дотримуватися санітарно-гігієнічних норм, визначених МОЗ України.

Оцінка за навчально-польові / навчально-тренувальні збори має вирішальне значення при виставленні індивідуальної оцінки за другий рік навчання з предмета і здійснюється відповідно до Критеріїв оцінювання.

Зауважимо, що під час проведення навчально-польових / навчально-тренувальних зборів складаються нормативи, виконуються контрольні вправи із тактичної, вогневої, прикладної фізичної, військово-медичної підготовки, котрі спрямовані на забезпечення старшокласників від нещасних випадків (авт. – для здобувачів освіти основної медичної групи, які на момент прийняття нормативу не скаржаться на стан здоров'я). Важливо перевірити безпечність місць проведення занять та справність інвентаря.

Під час змішаного навчання у ролі домашнього завдання вчитель може запропонувати старшокласникам переглянути відео чи презентацію з теми наступного уроку, запитання для самоперевірки. Під час онлайн-уроку в синхронному режимі необхідно з'ясувати, які проблеми виникали, скоригувати відповіді, акцентувати на особливостях теми тощо.

Для самостійного опрацювання навчального матеріалу старшокласниками рекомендуємо такі розділи, як «Основи національної безпеки України», «Збройні сили України на захисті Вітчизни», «Статуті Збройних сил України», «Міжнародне гуманітарне право про захист цивільного населення».

Змішане навчання має забезпечуватися методичною, технічною, психологічною підтримкою. Крім того, важливим організаційним етапом повинна стати комунікація, за якої налагоджується зв'язок «учитель» (військовий керівник) – «здобувач освіти». Кожен із суб'єктів повинен бути обізнаним із планом дій, наявними ресурсами, інструментами та їх можливостями, шляхами та критеріями забезпечення якості освіти тощо.

Під час дистанційного навчання заняття відбуваються синхронно чи асинхронно, де взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання в синхронному режимі здійснюється за попередньо укладеним розкладом, графіком онлайн-консультацій. Із метою очної співпраці проводяться вебінари, практикується спільна робота з використанням інтерактивних методів, відповідних онлайн-інструментів, діяльність у мінігрупах тощо (Кухаренко, 2020, с. 235).

Висновки. Отже, формування компетентності вчителя предмета «Захист України» в умовах змішаного навчання вимагає від педагога цілісного розуміння процесу, вміння вносити зміни до навчального плану, передбачивши послідовність очних та онлайн-занять, встановлювати часові рамки для кожної теми, визначати темп діяльності та розробляти електронний контент (тести, відеоматеріали, презентації тощо). Важливою складовою такого навчання є формування вмінь створювати проєкти, організовувати самостійну діяльність старшокласників.

Аналізуючи питання розвитку професійної компетентності вчителя предмета «Захист України» в умовах змішаного навчання, нами визначено певні протиріччя, які можуть впливати на модернізацію шкільної освіти й відкривають відповідні наукові перспективи та позитивні складові, які сприяють успішному впровадженню такої форми в умовах надзвичайних ситуацій.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в доборі ефективного інструментарію підтримки змішаного навчання у школі та проведенні досліджень щодо психолого-педагогічних передумов створення й використання освітніх змішаних середовищ, зокрема й під час вивчення предмета «Захист України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Захист України. Рівень стандарту: навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти / М-во освіти і науки України. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN> (дата звернення: 02.04.2021). [in Ukrainian].

Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти / М-во освіти і науки України. URL: <https://cutt.ly/LcLeBps> (дата звернення: 03.03.2021). [in Ukrainian].

Шроль, Т. С. (2016). Змішане навчання як нова форма організації ІКТ-освіти. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Вип. 13 (1). С. 166–170. URL: <https://cutt.ly/bcK6E25> (дата звернення: 02.03.2021). [in Ukrainian].

Барна, О. В. (2016). Технологія змішаного навчання в курсі методики навчання інформатики. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. Вип. 2. С. 24–37. URL: <https://cutt.ly/1cLyArx> (дата звернення: 05.04.2021). [in Ukrainian].

Кухаренко, В. М., Бондаренко, В. В. (2020). Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія. Харків: КП «Міська друкарня», 2020. 409 с. [in Ukrainian].

REFERENCES

Zakhyst Ukrainy. Riven standartu: navchalna prohrama dlia 10–11 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Protection of Ukraine. Level of standard: curriculum for 10–11 grades of general secondary education] / M-vo osvity i nauky Ukrainy. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN> (data zvernennia: 02.04.2021). [in Ukrainian].

Rekomendatsii shchodo vprovadzhenia zmishanoho navchannia u zakladakh fakhovoi peredyshchoi ta vyshchoi osvity [Recommendations for the introduction of mixed learning in institutions of professional higher and higher education] / M-vo osvity i nauky Ukrainy. URL:

<https://cutt.ly/LcLeBps> (data zvernennia: 03.03.2021). [in Ukrainian].

Shrol, T. S. (2016). Zmishane navchannia yak nova forma orhanizatsii IKT-osvity [Mixed learning as a new form of organization of ICT education]. *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity*. Vyp. 13 (1). S. 166–170. URL: <https://cutt.ly/bcK6E25> (data zvernennia: 02.03.2021). [in Ukrainian].

Barna, O. V. (2016). Tekhnolohiia zmishanoho navchannia v kursi metodyky navchannia informatyky [Mixed learning technology in the course of computer

science teaching methods]. *Vidkryte osvritnie e-seredovyshche suchasnoho universytetu*. Vyp. 2. S. 24–37. URL: <https://cutt.ly/1cLyApx> (data zvernennia: 05.04.2021). [in Ukrainian].

Kukhareno, V. M., Bondarenko, V. V. (2020). Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini [Emergency distance learning in Ukraine: monograph]: monohrafiia. Kharkiv: KP «Miska drukarnia». S. 409. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 08.05.2021 р.